
HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ GÓRNICTWA

Historia KWK „Bobrek” w Bytomiu („Grafin Johanna”, „Bobrek-Centrum”, „Zakład Górniczy Bytom III”, „Bobrek-Piekary”)

Historia tej najmłodszej bytomskiej kopalni węgla kamiennego rozpoczyna się u zarania XX wieku, kiedy korzystna koniunktura gospodarcza doprowadziła do wzrostu popytu na węgiel kamienny, będący wtedy podstawowym surowcem energetycznym, metalurgicznym i chemicznym. Początkowo nie miała być to jednak samodzielna kopalnia, ponieważ należąca do Joanny i Ulryka Schaffgotschów spółka Grafflich Schaffgotschsche Werke zamierzała rozbudować kopalnię „Paulus-Hohenzollern”. Dysponowała ona polem górniczym o powierzchni 18 km², a nowo projektowane szyby miały umożliwić eksploatację węgla w rejonie Bobrka i Karbia. W 1905 r. ustalono lokalizację głównych szybów, a w roku następnym od strony kopalni „Hohenzollern” („Szombierki”) rozpoczęto drążenie przekopu w stronę budowanej kopalni. Zadaniem przekopu było odprowadzenie wody z terenu, na którym zaplanowano budowę kolejnych szybów.

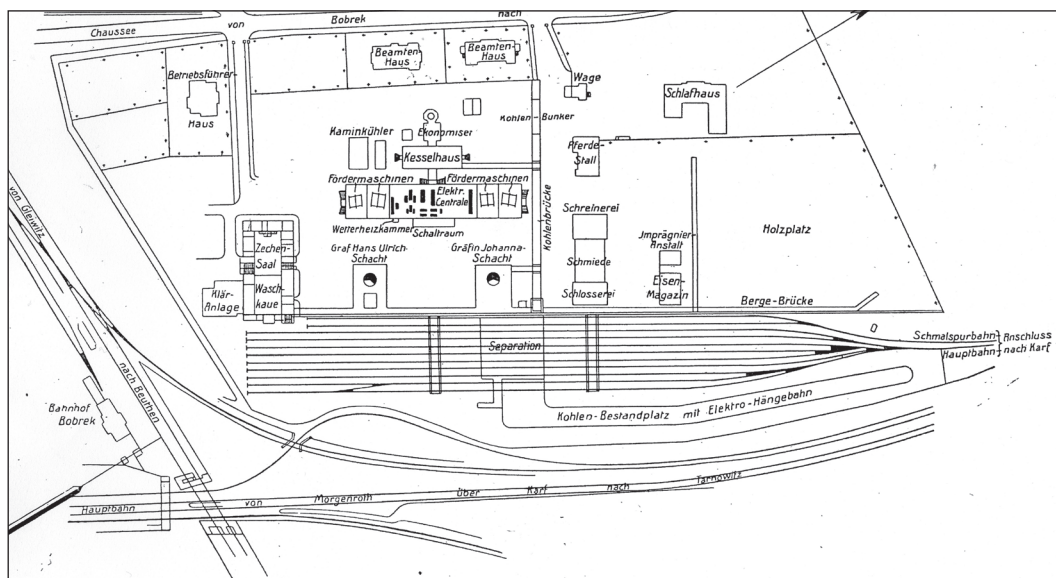
Od 1907 r. głębiiono szyb Graf Hans Ulrich (Bolesław), a w roku następnym rozpoczęto budowę szybu Gräffin Johanna (Józef), który osiągnął 106 m głębokości. Prace przy głębieniu szybu Bolesław zostały przerwane, ponieważ pompy parowe nie były w stanie usunąć napływającej wody. Ruszyły one ponownie, gdy szyb mający już 115 m głębokości odwodniły pompy elektryczne. Podczas przechodzenia przez zawodnione warstwy górotworu wstrzykiwano w niego, pod wysokim ciśnieniem, cement. Dopiero po tym, jak związał skały, szyby obmurowywano cegłą klinkierową. W 1908 r. powstała maszynownia szybu Bolesław, a w 1909 r. szybu Józef. Otrzymały one nowoczesne elektryczne maszyny wyciągowe firmy Siemens Schuckert Werke. Zabudowano także klatki dwupiętrowe, którymi przewożono po cztery wozy z urobkiem.

Pomiędzy maszynowniami powstała hala, mieszcząca tłokowy kompresor o mocy 460 KM, dwa turbogeneratory 1 i 2 MW oraz rozdzielnię elektryczną.

► Kopalnia „Bobrek”, lata 20. XX wieku

Naprzeciwko hali wybudowano kotłownię, ekonomizer i 75-metrowy komin, a obok ulokowano dwie chłodnie kominowe. Silniki elektryczne napędzały dwie pompy odwadniające o mocy 560 KM i wentylator systemu Rateau o wydajności 5 tys. m³/min. Został on połączony kanałem wentylacyjnym z szybem Bolesław. W latach 1907–1908 wzniesiono budynek mieszczący stolarnię, kuźnię i ślusarnię. W 1908 r. powstał budynek dyrekcji, w którym ulokowane zostały cechownia, łaźnia robotnicza z 72 prysznicami i szatnia na 1000 miejsc. Na piętrze mieściła się łaźnia dla dozoru, potem powstała tam też łaźnia dla kobiet. W tym samym budynku znajdowały się pomieszczenia przeznaczone dla kancelarii, biura energomaszynowego, biura sztygarów, sala konferencyjna, stacja ratownicza, laboratorium, markownia i kantyna. Cechownia została połączona pomostem z szybami wydobywczymi. W 1909 r. zamontowano połączone pomostem nadszybia i wieże szybowe, a przy

► Plan kopalni „Bobrek” z 1912 roku

szybie Bolesław wzniesiono sortownię o wydajności 250 t/h (1910). Została ona ulokowana nad bocznica kolejową prowadzącą do stacji Bytom-Karb. Część węgla z sortowni była transportowana do bunkrów węgla, a za pomocą elektrycznej kolejki wiszącej trafiał na składowisko. Na terenie zakładu wybudowano też wagę towarową, magazyn żelaza, oczyszczalnię ścieków, plac drzewny, budynek impregnacji drewna i stajnię dla 12 koni. W 1908 r. ukończono willę dyrektora kopalni, 10 domów dla robotników i dom noclegowy dla 500 samotnych górników. W 1919 r. zakład posiadał już 120 domów z 777 mieszkaniami.

2 listopada 1910 r. z poziomu 160 m na powierzchnię wyjechała pierwsza tona węgla, a zatrudniająca 440 pracowników kopalnia do końca roku dostarczyła 20,6 tys. ton węgla. W 1911 r. przy szybie Józef powstała wieża ciśnieniowa. W 1912 r. pozyskano już 311,3 tys. ton węgla, a załoga kopalni liczyła 1052 pracowników. W 1914 r. szyb Józef osiągnął 234 m głębokości, a szyb Bolesław doprowadzono do poziomu 420 m. W 1914 r. załoga liczyła 1,5 tys. robotników, a wydobycie przekroczyło 368,8 tys. ton węgla. Po śmierci hrabiny Johanny Schaffgotsch kopalnię zaczęto nazywać „Gräfin Johanna Schachtanlage”, ale mieszkańcy Bobrka nazywali ją „Johanką”. Zakład otrzymał również dwa szyby pomocnicze. W latach 1911–1917 zglębiono szyb wentylacyjno-zjazdowy Stephan (Stanisław, ul. Bażantowa) o głębokości 271 m. Otrzymał on nadszybie, wieżę szybową i wentylator o wydajności 2 tys. m³/min. W 1917 r. rozpoczęto prace przy szybie wentylacyjnym Anton (Antonii, ul. Świętej Elżbiety). Zostały one zakończone dopiero w 1932 r., kiedy osiągnął 320 m głębokości. W 1917 r. kopalnia dostarczyła 607 tys. ton węgla, a jej załogę stanowiło 2,5 tys. pracowników. Uruchomiono drugą sortownię, a szyb Józef osiągnął głębokość 425 m. W czasie I wojny światowej w kopalni zatrudniono jeńców rosyjskich i pracowników przymusowych. Wybudowano instalacje do produkcji skroplonego powietrza, wykorzystywanego przy urabianiu węgla jako materiał wybuchowy.

Po zakończeniu I wojny światowej kopalnia musiała przystosować się do nowej sytuacji gospodarczej. Pro-

dukcja spadła do 574,4 tys. ton, a zatrudnienie do 2,2 tys. górników. W 1919 r. zakład pozyskał jedynie 106,9 tys. ton węgla. Po dokonanych w 1922 r. podziale Górniego Śląska kopalnia pozostała po jego niemieckiej stronie. Po wybuchu w 1925 r. polsko-niemieckiej wojny celnej dopływ węgla z Polski ustał, a pozbawione konkurencji bytomskie kopalnie mogły działać na rynku wewnętrznym, na którym dotychczas musiały się liczyć z zakładami pracującymi po polskiej stronie Górniego Śląska. W roku następnym długotrwały strajk w górnictwie angielskim zmniejszył dostawy importowanego węgla, a to z kolei pozwoliło na zwiększenie jego wydobycia. Korzystna koniunktura trwała do 1929 r. W latach 1917–1920 spółka „Grafflich Schaffgotschsche Werke” wybudowała w Szombierkach elektrownię o mocy 40 MW, zaopatrującą koncern w energię elektryczną, a w 1928 r. uruchomiła w Bobrku karbidownię. W 1922 r. szyby Hrabina Joanna odłączono od kopalni „Hohenzollern” i przekształcono w samodzielny zakład, który otrzymał nazwę „Gräfin Johanna” („Hrabina Joanna”). Stały wzrost zapotrzebowania na węgiel doprowadził do modernizacji kopalni, która w latach 1922–1929 zwiększyła wydobycie z 500 tys. do 2,5 mln ton rocznie. Od 1925 r. węgiel pozyskiwano z nowego poziomu 320 m.

W czasie wielkiego kryzysu, jaki ogarnął gospodarke światową na początku lat 30. XX w., wydobycie węgla uległo znacznemu ograniczeniu, w 1932 r. kopalnia wydobyła tylko 1,5 mln ton węgla, przy zatrudnieniu 2,2 tys. osób. W 1933 r. początki przezwyciężania kryzysu ekonomicznego zbiegły się z przejściem władzy w Niemczech przez A. Hitlera. Realizowana przez niego w następnych latach polityka, dążąca do odbudowy pozycji ekonomicznej, politycznej i militarnej Niemiec oraz rewizji postanowień traktatu wersalskiego, umożliwiła szybki rozwój wielu dziedzin gospodarki. W 1930 r. w miejsce systemu zabierkowo-filarowego zaczęto wprowadzać system ścianowy z podszatką hydrauliczną. Od 1933 r. wykorzystywano pierwsze wrębiarki słupowe i przenośniki taśmowe. W 1938 r. węgiel transportowano pierwszym w górnośląskim górnictwie dwułańcuchowym pancernym przenośnikiem zgrzeblowym Johanna. W 1935 r.

► Kopalnia „Bobrek”, zespół zabudowań szybu Berve, lata 30. XX wieku

zakład otrzymał nową stację ratowniczą, a rok później oddano do użytku nowoczesną płuczkę. W 1937 r. szyb Józef pogłębiono do poziomu 600 m, a w szybie Bolesław ulokowano urządzenia do transportu drewna. Jedyną nieudaną inwestycją była budowa w latach 1926–1928 kompleksu szybu Zachodniego o głębokości 262 m. Po kilku latach znajdujący się blisko polsko-niemieckiej granicy szyb został zlikwidowany.

W 1937 r. zakończono prace przy budowie szybu Berve (Barbara, ul. Juliana Ursyna Niemcewicza) o głębokości 320 m. Powstały przy nim instalacje do podawania podsadzki hydraulicznej. W 1938 r. szyb ten wyposażono w stalową wieżę szybową, nadszybie i maszynownię z elektryczną maszyną wyciągową o mocy 470 kW, a do transportu węgla wykorzystywano 5-tonowe skipy. Powstały również sortownia, warsztaty i bocznicza kolejowa. Za pośrednictwem nowego szybu pozyskiwano do 1,8 tys. t węgla/dobę. Część kierowano do należącej do koncernu koksowni „Zdzieszowice”. W 1939 r. szyb Berve stał się częścią kopalni „Gräffin Johanna”, która wydobyła wtedy 3,4 mln ton węgla. Zatrudniający 4,6 tys. pracowników zakład był wówczas największym i najnowocześniejszym w niemieckiej części zagłębia. W 1942 r. zakład został zbombardowany przez rosyjskie samoloty, a w 1943 r. dostarczył 3,7 mln t węgla. Jego załogę tworzyło 4,7 tys. osób, z których ponad 1,1 tys. stanowili jeńcy wojenni lub pracownicy przymusowi. W zakładzie pracowało wtedy wielu jeńców wojennych i robotników przymusowych ulokowanych w przykopalnianym obozie. Od 1943 r. trwały prace związane z budową poziomu 540 m.

27 stycznia 1945 r., gdy do Bytomia wkroczyły oddziały Armii Czerwonej, kopalnia „Bobrek” przerwała wydobycie. Przedsiębiorstwo nie poniosło większych szkód podczas działań wojennych, ale po zajęciu miasta przez Armię Czerwoną zostało podporządkowane wojskowej administracji radzieckiej, która kierowała nim przy pomocy personelu niemieckiego. Załoga kopalni uległa znacznemu ograniczeniu, gdyż opuścili ją jeńcy wojenni, więźniowie i robotnicy przymusowi. Zakład zabezpieczono przez zalaniem i podziemnymi pożarami.

Wydobycie węgla wznowiono 1 lutego 1945 r., ale 15 lutego radzieckie wojska rozpoczęły akcję internowania bytomskich górników, których wywieziono do ZSRR. Przed deportacją przebywali oni w obozie przejściowym ulokowanym obok kopalni „Centrum”.

W ten sposób z kopalni „Bobrek” zostało wywiezionych 1797 górników. Od 20 marca 1945 r. zakład stał się częścią Rudzkiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego, a jego pierwszym dyrektorem został mgr inż. Antoni Wąsik. Od 1945 r. kopalnia pracowała według zasad regulujących funkcjonowanie socjalistycznej gospodarki planowej, w której wydobycie węgla stało się funkcją priorytetową, a koszty tego przedsięwzięcia były kierowane, nadzorowane i finansowane przez państwo. Dopiero przyjęcie nowych pracowników pozwoliło na ponowne wznowienie wydobycia.

Do końca 1945 r. pozyskano 217 tys. ton węgla, co stanowiło zaledwie 6% wydobycia odnotowanego w 1939 r. W kopalni zatrudnienie znalazło 2 tys. pracowników, ale stanowiło to tylko 40% przedwojennego stanu załogi. W 1946 r. kopalnia dostarczyła już 713 tys. ton węgla, przy zatrudnieniu 3,5 tys. pracowników. W 1947 r. górnicy z KWK „Bobrek” odpowiedzieli na wezwanie W. Pstrowskiego. Zadeklarowali udział w ruchu współzawodnictwa w celu podniesienia wydajności i wykonania przed terminem planu trzyletniego (1947–1949). W czasie jego realizacji kopalnia systematycznie zwiększała zatrudnienie i wydobycie. Wykonywano jedynie niezbędne remonty i prace przygotowawcze, co pozwoliło uzyskać w 1949 r. 2 mln ton węgla, przy zatrudnieniu 4,8 tys. pracowników. W 1948 r. uruchomiono ponownie szyb Barbara, a w roku następnym powstała szkoła górnicza.

W trakcie realizacji planu 6-letniego (1950–1955) systematycznie zwiększano zatrudnienie, tak że w 1955 r. załoga kopalni przekroczyła już poziom 8,1 tys. pracowników, a wydobycie węgla osiągnęło 2,8 mln ton. Ponieważ zasoby węgla pozyskiwane na poziomach 160, 320 i 420 m ulegały wyczerpywaniu, przystąpiono do projektowania poziomu 540 m, z którego zamierzano otrzymywać do 4,5 tys. t/dobę. Pierwszy węgiel z nowego poziomu pozyskano w 1955 r. W 1955 r. ze znajdujących się pod hutą „Bobrek” i karbidownią filarów ochronnych otrzymano już 43% wydobycia. W latach 1954–1955 wybudowano dwie łaźnie przeznaczone dla 1,2 tys. pracowników, lampownię na 500 lamp, zainstalowano maszynę wyciągową o mocy 1,6 MW, a w szybie Józef zamontowano 7,5-tonowe skipy. Od 1 kwietnia 1957 r. KWK „Bobrek” była częścią Bytomskiego ZPW, a od 1958 r. dysponowała polem górniczym o powierzchni 10,3 km².

W latach 60. XX w. resort górnictwa zaplanował dla KWK „Bobrek” wzrost wydobycia węgla do 9 tys. t/dobę. Opracowano generalny projekt rekonstrukcji zakładu i przejście z zabierkowego systemu eksploatacji na system ścianowy. Rozbudowywano poziom 540 m. W 1957 r. rozpoczęto budowę poziomu wydobywczego 726 m, z którego miano wydobywać do 4,5 tys. t/dobę. W 1958 r. zainicjowano głębenie szybu wentylacyjno-podsadzkowego Zbigniew (ul. Świętej Elżbiety), a szyb Józef otrzymał nowe zbrojenie przedziału północnego do głębokości 726 m. W tym samym roku, po połączeniu podziemnym przekopem z KWK „Walenty-Wawel”, poprawiono wentylację. W 1960 r. szyb Zbigniew osiągnął głębokość 758 m, ukończono budowę łaźni i lampowni, zainstalowano wentylator o wydajności 6,4 tys. m³/min i kompresor tłoczący 1,5 tys. m³/godz. Pojawiły się nowe wrębiarki ścianowe i chodnikowe, wręboładowarki, konturowe kombajny ścianowe typu „Donbas”, ładowarki zasierzutne. Następnie do urabiania

► Panorama kopalni „Bobrek”, 2025 rok. Fot. Marek Stańczyk

węgla zastosowano kombajny bębnowe typu KWB-2, obudowę stalowo-członową i nowe typy przenośników. W 1960 r. dokonano przebrojenia przedziału północnego szybu Bolesław do głębokości 720 m, a do transportu węgla wykorzystywano skipy o pojemności 10 ton (1965). Ukończono również budowę łaźni i lampowni.

W 1961 r. szyb Zbigniew otrzymał budynek maszyn wyciągowej, nadszuby, wieżę szybową. Był on wykorzystywany do transportu węgla z poziomu 540 m na 320 m, a od 1963 r., po uruchomieniu mostu wyladowczego i zbiornika piasku, służył do podawania podsadzki. Zlikwidowano starą kotłownię, a dostawy pary i gorącej wody otrzymywano z elektrociepłowni „Szombierki”. W 1965 r. zmodernizowano zakład przeróbki mechanicznej, w którym uruchomiono płuczkę węgla o wydajności 250 t/godz. Zainstalowano też elektryczną maszynę wyciągową o mocy 2,2 MW. Od 1965 r. wydobywano węgiel z poziomu 726 m i przystąpiono do projektowania poziomu 840 m. W 1967 r. zainstalowano wentylator o wydajności 10 tys. m³/min. W 1969 r. kopalnia została połączona z szybem Północnym KWK „Miechowice”.

W latach 1956–1970 załoga kopalni została zredukowana z 8,1 tys. do 5,7 tys. pracowników, natomiast wydobyte węgiel ustabilizowało się na poziomie 2,4–2,5 mln ton. Z filarów ochronnych pozyskiwano 79% wydobywania. Kopalnia dostarczała węgiel taśmociągami do elektrowni „Szombierki”. Zakład otrzymał nowy budynek administracyjny, powstał zakładowy dom kultury, uruchomiono kino, utworzono bibliotekę z czytelnią, zbudowano amfiteatr dla 2 tys. osób, otwarto basen pływakki, urządzono i wyposażono izbę chorych, natomiast w Uszycach, Brennej i Wiśle powstały domy wczasowe. Nad jeziorami Chechło i Ryś ulokowano ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego. Wybudowano liczne bloki mieszkalne i sześć hoteli robotniczych na 2 tys. miejsc. Przy kopalni powstała Spółdzielnia Mieszkaniowa Budowy Domów Jednorodzinnych. Kopalnia

posiadała także żłobek, przedszkole, przystań kajakową, kąpielisko, lodowisko i wesołe miasteczko.

22 sierpnia 1959 r. pod polską banderę trafił masowiec Arta, któremu nadano nazwę „Kopalnia Bobrek”. Eksploatowany w trampingu oceanicznym przez Polską Żeglugę Morską drobnicowiec typu EC2-S-C1 Liberty został wybudowany w 1943 r. miejscowości St. Johns, w stoczni należącej do Oregon Shipbuilding Corporation (USA). Podczas wodowania otrzymał imię „David F. Barry”. Został przekazany firmie Alaska Transportation, potem pływał pod banderą liberyjską. Jego właścicielem był armator Bienvenido Steamship Co. Ltd., a do 1956 r. nosił nazwę „Oakland”. Jednostka miała 10,6 tys. ton pojemności, 134,7 m długości, 17,4 m szerokości, zaś jej zanurzenie wynosiło 8,5 m. Jego załogę stanowiło 38 marynarzy, a trzycylindrowa maszyna parowa potrójnego rozprężania pary o mocy 2,5 tys. KM umożliwiała osiągnięcie prędkości 10 węzłów (18 km/h). W 1971 r. jednostkę sprzedano do Hiszpanii, a w roku następnym pocięto na złom w Bilbao.

W latach 70. XX w. KWK „Bobrek” wydobywała średnio do 8 tys. t węgla na dobę, a eksploatowany obszar górniczy wynosił 4 km². Po wstrzymaniu eksploatacji w północnej części pokładu 501, na poz. 726 m przystąpiono do intensywnego wybierania pokładów grupy rudzkiej, z których pochodziło 58% wydobywania. Pokłady grupy siodłowej pozyskiwano wyłącznie z filarów ochronnych w polu południowym. W latach 1971–1972 powstał szyb wentylacyjny Jan o głębokości 751 m, na którym zabudowano wentylator o wydajności 8 tys. m³/min. Nad szybem wzniesiono ceglana basztową wieżę.

7 września 1975 r. w kopalni „Bobrek” doszło do katastrofy, podczas której do szybu Bolesław wdarła się kurzawka. Doprowadziło to do zapadnięcia się terenu, a powstający lej objął nadszuby i zastrzały wieży szybowej. Próba zasypania leja belami słomy i betonikami się nie powiodła. O godz. 13.50 budynek nadszuby zawałił się,

a 5 minut później legła 38-metrowa wieża szybu Bolesław. Doprowadziło to do całkowitego wstrzymania wydobycia na poziomie 726 m. Aby zminimalizować straty, zwiększono wydobycie z poziomu 540 m, a szyb Zbigniew przystosowano do ciągnięcia urobku. W 1976 r. na poziomie 726 m ukończono podziemny przekop, łączący kopalnię „Bobrek” i „Miechowice”. W latach 1975–1977 zlikwidowano zbędny szyb wentylacyjny Stanisław. W lutym 1977 r., po przeprowadzeniu skomplikowanych prac rekonstrukcyjnych, pracę rozpoczął odbudowany szyb Bolesław. Wzmocniono go obudową tubingową, powstały też nowa wieża szybowa i nadszybie. Kontynuowano mechanizację urabiania odstawy i transportu urobku. Zamontowano dwie elektryczne maszyny wyciągowe o mocy po 2 MW. W kopalni pojawiły się kombajny chodnikowe Alpinie 50, kombajny ścianowe KWB-3, obudowy zmechanizowane OK-1, ASI, przenośniki Rybnik. Modernizacji uległa sortownia, przystosowana do wzbogacania 4 mln t węgla rocznie. W 1979 r. wydobycie węgla przekroczyło 2,6 mln ton, ale w roku następnym kopalnia dostarczyła 2,2 mln ton węgla przy zatrudnieniu 4,5 tys. pracowników. Część pola górniczego zakładu przekazano KWK „Miechowice”. Znajdowało się w nim 31 mln ton węgla.

4 września 1980 r. załoga strajkującej KWK „Bobrek” podpisała porozumienie z dyrekcją zakładu, a 1 października tego samego roku wrócono do 3-zmianowego systemu pracy. Zakład otrzymał dwie elektryczne maszyny wyciągowe o mocy po 2 MW. Po ogłoszeniu stanu wojennego zmilitaryzowaną kopalnię kierował komisarz wojskowy dr inż. płk Brzozowski. Od 1981 r. trwały prace związane z budową nowego poziomu 840 m. Rozpoczęto pogłębianie szybu Józef do 774,2 m. Zlikwidowano sortownię przy szybie Barbara. W 1982 r. kopalnia stała się częścią Bytomskiego Zrzeszenia Kopalń Węgla Kamiennego, a po 2 latach zakład podporządkowano Bytomsko-Rudzkiemu Gwarectwu Węglowemu. Wydobycie prowadzono na polu południowym, w pokładach grupy siódmej, na bardzo niewielkim obszarze o powierzchni 2,3 km². Kontynuowano mechanizację wydobycia poprzez zastosowanie obudów ścianowych Pioma i Fazos, kombajnów ścianowych i przenośników. W 1986 r. zakończono rekonstrukcję szybu Józef o głębokości 842 m, co pozwoliło na zaprzestanie przewozu załogi i materiałów szybem Zbigniew. Szyb otrzymał elektryczną maszynę wyciągową K-7000 i dwie czteropiętrowe klatki. W tym samym roku w czasie trzech silnych tąpnięć zginęło 12 górników. W 1985 r. kopalnia została połączona przekopem na poziomie 650 m z KWK „Powstańców Śląskich”. Prowadzono również prace związane z rozbudową poziomu 840 m. W latach 1985–1988 zmodernizowano sortownie I–III. Od 1987 r. wydobywano węgiel znajdujący się w filarach ochronnych pod Miechowicami i Karbiem. W grudniu 1988 r. przystąpiono do likwidacji szybu Barbara, co miało umożliwić pozyskanie węgla uwięzionego w filarze ochronnym szybu. Od 1989 r. kopalnia należała do Przedsiębiorstwa Eksploatacji Węgla „Wschód”. Mimo poczynionych inwestycji w latach 1980–1989 wydobycie węgla spadło z 2,2 mln do 1,8 mln t, przy zatrudnieniu sięgającym 4,8, a później 3,8 tys. pracowników. Kopalnia była zakładem deficytowym, a do każdej pozyskanej tony państwo dopłacało 500 zł.

► Maszyna wyciągowa szybu Józef kopalni „Bobrek”, 2025 rok.
Fot. Arkadiusz Gola

Po upadku socjalizmu, przez 3 lata kopalnia „Bobrek” działała jako samodzielne przedsiębiorstwo państwowe (1990–1993). Posiadała obszar górniczy o powierzchni 10,3 km², a wydobycie prowadzono do głębokości 840 m. Było ono w całości prowadzone na zawal, a węgiel pozyskiwano kombajnami KGS440/BP, KGS 520/BP i KGS324/BP. Stosowano obudowy ścianowe Fazos 12/28Oz, OzBSN i POz. Węgiel transportowano przenośnikami Rybnik-80, Rybnik 225 i Nowomag 225. W 1993 r. kopalnia została włączona w skład Bytomskiej Spółki Węglowej S.A. 1 stycznia 1997 r. spółka połączyła kopalnie „Bobrek” i „Miechowice” w jedno przedsiębiorstwo: KWK „Bobrek – Miechowice”. Posiadającą obszar górniczy o powierzchni 27,7 km² kopalnię podzielono na dwa oddziały: Ruch Bobrek i Ruch iechowice”. W 1999 r. Ruch Bobrek przekształcono w Zakład Górniczy „Bytom III” Sp. z o.o., a Ruch Miechowice został postawiony w stan likwidacji, którą od 2000 r. prowadziła Bytomska Spółka Restrukturyzacji Górnictwa. W 2000 r. ukończono budowę dyspozytorni, a zakład wydobyl 1,7 mln ton węgla. Po wstrzymaniu wydobycia w 2001 r. na Ruchu Miechowice węgiel pozyskiwano jedynie w Ruchu Bobrek.

1 lutego 2003 r. kopalnia stała się częścią Kompanii Węglowej S.A. 22 marca 2003 r. podczas badań górniczych nastąpiła awaria maszyny wyciągowej szybu Bolesław. Z powodu niezadziałania hamulców naczynia wyciągowe przejechały poza skrajne położenia technologiczne. Doprowadziło to do zerwania dwóch lin nośnych, a dwa skipy, liny nośne i wyrównawcze wpadły do rząpia szybu. Uszkodzone zostały budynek maszyny wyciągowej, wieża szybowa i maszyna wyciągowa 2L6000. Przez krótki okres rozważano możliwość całkowitego wstrzymania wydobycia, ale ostatecznie 14 lipca praca szybu została wznowiona.

1 stycznia 2005 r. Kompania Węglowa S.A. połączyła kopalnie „Bobrek” i „Centrum”. Od tego momentu zakład działał jako Ruch Bobrek kopalni „Bobrek-Centrum”. Ruch Bobrek dysponował pięcioma szybami: Józef o głębokości 870 m (zjazdowo-materiałowy), Bolesław o głębokości 779 m (wydobywczo-zjazdowo-materiałowy), Zbigniew o głębokości 758 m (wentylacyjny, podsadzkowy, zjazdowo-materiałowy), Ignacy o głębokości 642 m (wentylacyjny, podsadzkowy, zjazdowo-materiałowy) oraz Jan o głębokości 742 m (wdechowy). Prowadził

on wydobycie na poziomach 726 m i 840 m, a obszar górniczy zajmował powierzchnię 5,6 km². Wydobycie węgla energetycznego i koksującego wynosiło średnio 6,5 tys. ton na dobę. Było ono prowadzone za pomocą kombajnów ścianowych typu KGS i KSW, przenośników Nowomag, Rybnik, Grot, PTG-1000 i GWAREK-1000, kombajnów chodnikowych AM-50 i AM-75. Sortownia wzbogacała 770 t/h, a płuczka – 320 t/h. W 2010 r. kopalnia „Bobrek” pozyskała 1,5 mln ton węgla.

Po likwidacji Kompani Węglowej S.A. w 2015 r. kopalnia miała zostać zamknięta, ale ostatecznie sprzedano ją spółce Węglokoks Kraj. Nowy właściciel połączył ją 15 grudnia tego samego roku z kopalnią „Piekary”. Od tego czasu działała ona jako Ruch Bobrek kopalni „Bobrek-Piekary”. W momencie połączenia kopalnia „Bobrek” wydobyla 1,4 mln ton węgla, przy zatrudnieniu 1,8 tys. pracowników. Ruch Centrum został postawiony w stan likwidacji i przekazany Spółce Restrukturyzacji Kopalń. W 2017 r. zasypany został szyb wentylacyjny Jan. 31 stycznia 2020 r. w Ruchu Piekary pozyskano ostatnią tonę węgla, od tego czasu prowadzono na nim prace likwidacyjne, za które odpowiadała SRK. W marcu 2024 r. w kopalni „Bobrek” doszło do tragicznego wypadku, podczas którego zginął górnik. Po przeprowadzeniu dochodzenia Komisja ds. Zagrożeń Naturalnych Wyższego Urzędu Górniczego wydała negatywną opinię dotyczącą dalszego prowadzenia robót górniczych w obszarze górniczym Bobrek-Miechowice. Uznano,

► Wyjazd na powierzchnię ostatniego wozu z węglem wydobytym w kopalni „Bobrek”, 30 grudnia 2025 roku.
Fot. Arkadiusz Gola

że nie istnieje technologia umożliwiająca bezpieczną eksploatację pokładów węgla.

30 grudnia 2025 r. szybem Józef na powierzchnię wyjechał ostatni symboliczny wózek węgla. Od stycznia 2026 r. kopalnia „Bobrek” jest likwidowana, a proces ten ma trwać 4 lata. Część z 1,8 tys. zatrudnionych górników ma trafić do innych kopalń.

dr Adam FRUŻYŃSKI

Literatura

1. Długoborski, W. (red.). (1979). *Bytom. Zarys rozwoju miasta*, Warszawa – Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
2. Dąbrowski, W. (1998). *Kopalnia Węgla Kamiennego Centrum-Szombierki 1878–1998*, Bytom: Wydawnictwo Górnicze.
3. Ryszka, F. (red.) (1956). *Dziewięć wieków Bytomia*, Stalinogród 1956.
4. Góra, S. (2004). *BSRK zarys monograficzny*, Bytom: Wydawnictwo PLIK.
5. Hebliński, J. (red.). (2003). *Historia kopalni Bobrek*, Bytom: Wydawnictwo Zakład Górniczy „Bytom III” w Bytomiu.
6. Jaros, J. (1988). *Tajemnice górnośląskich koncernów*, Katowice: Wydanie Śląski Instytut Naukowy.
7. Jaros, J. (1988). *Słownik historyczny kopalń węgla na ziemiach polskich*, Katowice: Wydanie Śląski Instytut Naukowy.
8. Luksa, J. (1959). *Rozwój wydobycia w kopalniach węgla kamiennego w Polsce w latach 1769–1948*, Katowice: Wydawnictwo Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.
9. Sanecki, T. (2023). *Bytomskie Zakłady Przemysłowe*, Bytom: Wydawnictwo Ridero.
10. *Szkice monograficzne zakładów pracy Bytomskiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego*, Bytom, 1965.
11. Ślęzak, W. (1996). *Joanna i Hans Ulryk Schaffgotschowie*, Bytom: Wydawnictwo Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach.
12. Maroszek, H. (red.) (1967). *Tradycje górnicze ziemi bytomskiej*, Katowice: Wydawnictwo Śląsk.
13. Westphal, J. (1913). *Jarhbuch Oberbergamtsbezirk Breslau, Kattowitz*: Wydawnictwo Phönix-Verlag.